

METODY VÝZKUMU V PSYCHOLOGII
PSY722 Kombinované studium
(Sylabus)

Fakulta sociálních studií MU
2006

METODY VÝZKUMU V PSYCHOLOGII

Charakteristika kurzu

Cílem kurzu je seznámit studenty se základy psychologického výzkumu. Studenti získají informace o vědeckém psychologickém výzkumu a jeho jednotlivých fázích. Kurz by měl vybavit studenty poznatky nezbytnými k realizaci jednoduchého výzkumného projektu. Účastníci kurzu by měli být schopni navrhnout výzkumný projekt se všemi náležitostmi, tj. formulovat výzkumný problém, výzkumné otázky, případně hypotézy, zvolit adekvátní design, vybrat vhodné techniky, zacházet s prameny, zpracovat výsledky a napsat výzkumnou zprávu. Dílčím cílem kurzu je rozvíjet schopnost studentů kriticky číst výzkumné studie.

Garant

Prof.PhDr. Ivo Čermák, CSc.,

Vyučující

Prof. PhDr. Ivo Čermák, CSc. (cermak@psu.cas.cz)

PhDr. Ivana Poledňová, CSc. (polednov@centrum.fss.muni.cz)

Osnova

1. Výzkum v psychologii
2. Výzkumný problém, otázka, hypotézy, proměnné
3. Sběr dat, volba zkoumaného souboru („sampling“)
4. Výzkumný projekt (ideový a technický plán výzkumu)
5. Interview
6. Pozorování
7. Experiment, quasiexperiment
8. Základy psychometrie
9. Vybrané výzkumné postupy
10. Základy kvalitativního výzkumu - zakotvená teorie
11. Další metody s důrazem na analýzu získaných dat (psychosémantické metody, Q-metodologie, obsahová analýza, narativní metody)
12. Výzkumná zpráva

Obsahové a časové rozvržení kurzu

1. konzultace

Výzkum v psychologii

Výzkumný problém, otázka, hypotézy, proměnné

Sběr dat, volba zkoumaného souboru („sampling“)

Výzkumný projekt (ideový a technický plán výzkumu)

2. konzultace

Interview

Pozorování

Experiment, quasiexperiment

Základy psychometrie

3. konzultace

Vybrané výzkumné postupy

Základy kvalitativního výzkumu - zakotvená teorie

Další metody s důrazem na analýzu získaných dat (psychosémantické metody, Q-metodologie, obsahová analýza, narativní metody)

Výzkumná zpráva

!!Poslední možnost odevzdat seminární práci!!

(možno poslat i elektronicky na výše uvedenou e-mailovou adresu).

Stanovení rozsahu studia a požadavky na ukončení kurzu

Požadavky k zápočtu

1.verze seminárního úkolu

- 1.Vymyslet název k zadané studii
- 2.Vypracovat abstrakt k zadané odborné studii
- 3. Vypracovat návrh prezentace posteru na základě zadané odborné studie

2.verze seminárního úkolu

- Kritická analýza výzkumné studie podle přiložené osnovy. Výzkumnou studií se rozumí například článek, který je založen na empirickém výzkumu, případně diplomová práce obsahující empirickou výzkumnou část. Analyzovaný text by měl být primárně psychologický. Akceptují se studie z odborných časopisů, nikoli však popularizující psychologické články z periodik určených širší veřejnosti.

Na první konzultaci určí garant kurzu, kterou verzi budou studenti/studentky zpracovávat.

Termín odevzdání: **nejpozději na třetí konzultaci** Student/studentka nebude připuštěn/a ke zkoušce neodevzdá-li písemně vypracované seminární úkoly.

Kurz je ukončen písemnou zkouškou ve dvou termínech v průběhu zkouškového období

1. a 2. týden

1. Výzkum v psychologii

K prostudování celkem: 85 stran

Z toho textu v angličtině: 0 stran

Příprava seminární práce

3. týden

2. Výzkumný problém, otázka, hypotézy, proměnné

K prostudování celkem: 38 stran

Z toho textu v angličtině: 6 stran

Příprava seminární práce

4. týden

3. Sběr dat, volba zkoumaného souboru (sampling)

K prostudování celkem: 26 stran

Z toho textu v angličtině: 0

Příprava seminární práce

5. týden

4. Výzkumný projekt (ideový a technický plán výzkumu)

K prostudování celkem: 9 stran

Z toho textu v angličtině: 0

Příprava seminární práce

6. týden

5. Interview

K prostudování celkem: 11 stran

Z toho textu v angličtině: 0 stran

Příprava seminární práce

7. týden

6. Pozorování

K prostudování celkem: 21

Z toho textu v angličtině: 0

Příprava seminární práce

8. týden

7. Experiment, kvazi experiment

K prostudování celkem: 15

Z toho textu v angličtině: 0

Odevzdání seminární práce

* Harmonogram studia je třeba chápat jako návrh. Každý student/každá studentka si může přirozeně vytvořit svůj vlastní časový plán. Rovněž literatura je doporučena a některá témata je možné studovat i z jiných zdrojů než jen z těch, které jsou uvedeny v sylabu, pokud obsahují podobné informace. Počet stran se vztahuje k základním zdrojům doporučeným ke studiu, nezahrnuje doplňkovou literaturu.

9.týden

8. Základy psychometrie

K prostudování celkem: 62

Z toho textu v angličtině: 10

10.-11. týden

9. Vybrané výzkumné postupy

K prostudování celkem: 76 stran

Z toho textu v angličtině: 0

12.týden

10. Základy kvalitativního výzkumu - zakotvená teorie

K prostudování celkem: 58

Z toho textu v angličtině: 0

13.týden

11. Další vybrané metody s důrazem na analýzu získaných dat

K prostudování celkem: 21

Z toho textu v angličtině: 0

14.týden

12. Výzkumná zpráva

K prostudování celkem: 39

Z toho textu v angličtině: 0

Zkouška – červen 2005

Celkem: 403 stran

Z toho textu v angličtině: 16 stran

1. Výzkum v psychologii

Výzkum jako kritické bádání, jako proces dotazování. Vztahový rámec výzkumu. Kriteria výzkumu. Komunikace výzkumu. Výzkumný proces jako komplementarita indukce a dedukce. Zobecňování. Zkušenost a výzkum. Mýty o výzkumu. Vztah teorie a empirie, vznik teorií. Užitečnost výzkumu. Cíle vědy. Základní a aplikovaný výzkum. Výzkumníci. Etika výzkumu. Kvalitativní a kvantitativní přístup ve výzkumu.

Základní literatura:

- Disman, M. (1993). Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 12-30, 283-322 (**59 str.**)
- Smékal, V. Malý úvod do vědecké práce. Rukopis Rukopis (**26 str.**)

Doplňková literatura

- Štěpaníková, I., Čermák, I.(1999). Vztah mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem: střet dvou paradigmat nebo cesta ke spolupráci? In: Heller, D., Sedláková, M., Vodičková, L (Eds), Kvantitativní a kvalitativní výzkum v psychologii. Praha, Psychologický ústav AV ČR, pobočka Praha, 15 – 24
- Hendl, J. (1997). Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum, 12-19, 32-34

2. Výzkumný problém, otázka, hypotézy, proměnné

Typy proměnných, otázek, problémů a hypotéz a jejich souvislosti s analýzou dat. Výzkum bez hypotéz.

Základní literatura:

- Disman, M. (1993). Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 73-89, (**17 str.**)
- Kerlinger, F. N. (1972). Problémy a hypotézy. In F. N. Kerlinger(1972), Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 31-40 (**10 str.**)
- Kerlinger, F. N.(1972). Ověřování (testování) hypotéz: Věcná a nulová hypotéza. in F. N. Kerlinger: Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 178-180 (**3 str.**)
- Kerlinger, F. N. (1972). Testování alternativních či „kontrolních“ hypotéz. In. F. N. Kerlinger (1972). Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 366-367, (**2str.**)
- Meltzoff, J. (1998). Type sof research questions. In J. Meltzoff (1998). Critical thinking about research. Washington, DC: American Psychological Association, 14-19 (**6str.**)

3. Sběr dat, volba zkoumaného souboru (sampling)

Sběr dat: Pozorování - intervenující vs neintervenující pozorování, záznamové techniky

Dotazníkové metody a testy - klasické papír-tužka verze vs Internet

Sampling: Základní soubor, výběr ZO, reprezentativní a nereprezentativní výběr. Náhodný vs nenáhodný výběr (probability vs nonprobability sampling). Metody náhodného výběru: prostý náhodný výběr, stratifikovaný náhodný výběr, systematický náhodný výběr, klastrový náhodný výběr, vícestupňový náhodný výběr. Metody nenáhodného výběru: záměrný výběr, kvótní výběr, heterogenní výběr, snowball výběr.

Základní literatura:

- Disman, M. (1993). Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 91-116, **(26 stran)**

Doplňková literatura

- Patton, M.Q. (1990). Purposeful sampling. In M.Q. Patton (1990). Qualitative evaluation and research methods. Newbury Park: Sage, 169-186.
- Pracovní materiál: Probability and non-probability sampling

4. Výzkumný projekt (ideový a technický plán výzkumu)

Ideový plán výzkumu: Koncepce výzkumu. Cíle a téma. Teoreticko-kritická analýza dosavadního stavu poznání. Nástin metodologie výzkumu. Volba typu výzkumu.

Zdroje dat.

Technický plán výzkumu: Formulace problému. Operacionalizace. Hypotézy. Definice zkoumaných proměnných. Výzkumný postup. Metody a techniky získávání dat. Volba výzkumného projektu. Provedení výzkumu. Zpracování dat, objasnění výsledků. Očekávaný přínos výzkumu. Časový plán, náklady na výzkum.

Základní literatura

- Smékal, V. Malý úvod do vědecké práce. Rukopis, 6-10 **(5 stran)**

Pracovní materiály

- Schéma struktury výzkumného projektu **(2 str.)**
- Ideový plán výzkumu **(1 str.)**
- Technický plán výzkumu **(1 str.)**

5. Interview

Definice a klasifikace interview, interview jako vědecký nástroj, hlavní účely použití interview, výhody a nevýhody interview, typy položek pro interview, kritéria pro sestavování položek, typy interview, zásady a základní postupy jednotlivých typů interview, osoba vedoucího rozhovoru, etická pravidla.

Základní literatura

- Kerlinger, F. N. (1972). Druhy interview a jejich schémata. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 456-466. **(11str.)**

Doplňková literatura

- Fontana, A., Frey, H.J. (1994). Interviewing: The art of science. In N.K. Denzin, Lincoln, Y.S. (Eds.), Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage Publications, 361-376., **(16str.)**

6. Pozorování

Užití pozorování, typy pozorování (přirozené pozorování, pozorování s intervencí), techniky ke snížení vlivu pozorovatele na sledovanou situaci, výběr typu pozorování, pořizování vzorků chování (behaviour sampling, situation sampling), techniky sběru dat (narrative record, checklist), operacionalizace (důležitost pro pozorování), validita a reliabilita pozorování, potíže spojené s pozorováním (interní, externí validita, možná ohrožení interní validity)

Základní literatura

- Kerlinger, F. N. (1972). Pozorování chování. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha, Academia, 489-509. **(21str.)**

Doplňková literatura

- Schweigert, W.A. (1994). Observational studies and descriptive statistics. In W.A. Schweigert, (1994). Research Methods and Statistics for Psychology. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing 42-64. **(23str.)**

7. Experiment, kvazi experiment

Základní zásady experimentu, vyrovnané skupiny, kontrola vedlejších proměnných, manipulace s nezávislou proměnnou, interní validita experimentu, příčiny nízké interní validity, externí validita experimentu, typy experimentálních projektů (laboratorní a přirozený experiment, odlišnosti, nevýhody/výhody), kvazi experiment (popis, aplikace, designy kvazi experimentu).

Základní literatura

- Kerlinger, F. N. (1972). Laboratorní a přirozené experimenty, terénní výzkumy. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha, Academia, 372-386, **(15str.)**

Doplňková literatura

- Schweigert, W. A. (1994). Quasi-experimental designs. In W.A. Schweigert (1994), Research methods and Statistics for Psychology. California, Brooks/Cole Publishing, 303- 319, **(17str.)**

8. Základy psychometrie

Koncepce psychologického měření. True score, chyby měření. Konstrukty, teorie měření, proměnné. Reliabilita: - metody zjišťování reliability (test-retest, splithalf). Validita: face, obsahová, prediktivní, souběžná. Konstrukce výkonových testů, dotazníků a škál.

Základní literatura:

- Disman, M. (1993). Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 55-73, **(19 stran)**
- Urbánek, T. (2002). Základy psychometriky. Brno: Psychologický ústav AV ČR, 119-151 **(33str.)**

Pracovní materiály

- Types of reliability **(4str.)**
- Validity **(3str.)**
- Introduction to Validity **(3str.)**

9. Vybrané výzkumné postupy

Projektování výzkumu, strategie a taktika výzkumu. Neexperimentální výzkumu. Chudé a dobré výzkumné projekty. Univariační a multivariační (faktoriální) projekty. Vývojové projekty a longitudinální výzkum. Ukazatelé variability ve výzkumu. Kontrola rozptylu. MAX-MIN- CON princip.

Základní literatura

- Maršalová, L. a kol.(1990). Faktoriálne plány. In L. Maršalová a kol. (1990), Metodológia a metódy psychologického výskumu. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 331-340 **(10str.)**
- Švancara, J. , Smékal, V. (1980). Longitudinální a průřezové metody. In J. Švancara a kol.(1980), Psychodiagnostika psychického vývoje. Praha: Avicenum, 23-39. **(17str.)**
- Kerlinger, F.N. (1972). Projekty výzkumu obecně: „chudé“ projekty. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 293-301. **(9 str.)**
- Kerlinger, F.N. (1972). Projekty výzkumu obecně: „dobré“ projekty. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 302-321. **(20str.)**

Doplňková literatura

- Maršalová, L. a kol.(1990). Výskumné plány určené na rozbor procesov premenlivých v čase. In L. Maršalová a kol. (1990), Metodológia a metódy psychologického výskumu. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 361-384 **(24str.)**
- Kerlinger, F.N. (1972). Výskumný projekt: význam, účel a princípy. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 277-292. **(16str.)**

10. Základy kvalitativního výzkumu - Zakotvená teorie

Hlavní charakteristiky kvalitativního výzkumu. Hlavní typy (plány) kvalitativního výzkumu.

Postupy v kvalitativním výzkumu – získávání dat, zpracování a vyhodnocování dat. Grounded theory – tři druhy kódování (otevřené – open coding, axiální – axial coding, selektivní – selective coding), line – by – line analýza. Příklady uplatnění zakotvené teorie ve výzkumu.

Základní literatura:

- Strauss, A., Corbinová, J. (1999). Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice nakladatelství Albert. s. 10-20, 42-52, 70-105. **(58 stran)**

Doplňková literatura

- Mayring, Ph.(1993). Úvod do kvalitativního humanitního výzkumu. Interní materiál.
- Majerová, V., Majer, E. (1999). Základní pojmy kvalitativního výzkumu. In V. Majerová, E. Majer (1999), Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, vydavatelství Credit, 15-24
- Majerová, V., Majer, E. (1999). Srovnání kvantitativní a kvalitativní výzkumné metodologie. In V. Majerová, E. Majer (1999), Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, vydavatelství Credit, 25- 30
- Hendl, J. (1997). Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum (narativní interview) nebo totéž v: Hendl, J. (2000). Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Portál

11. Další metody s důrazem na analýzu získaných dat

Psychosémantické metody, sociometrie, Q-metodologie, různé přístupy k analýze životního příběhu a osobních narativit: přístupy biografický, fenomenologický, etnografický a případová studie.

Základní literatura:

- Maršálová, L. a kol (1990). Psychosémantické metody. In L. Maršálová a kol. (1990), Metodológia a metódy psychologického výskumu. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 290-305 **(16str.)**
- Maršálová, L. a kol (1990). Metóda Q-triedenia. In L. Maršálová a kol. (1990), Metodológia a metódy psychologického výskumu. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 310-314 **(5str.)**

Doplňková literatura:

- Kerlinger, F.N. (1972). Sémantický diferenciál. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výskumu chování. Praha: Academia, 547-562 **(16str.)**
- Kerlinger, F.N. (1972). Q-metodologie. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výskumu chování. Praha: Academia, 563-580. **(18str.)**

12. Výzkumná zpráva

Struktura zprávy o výzkumu a její podoba vzhledem ke kvantitativnímu a kvalitativnímu přístupu nebo vzhledem k povaze problému. Styl zprávy. Typy výzkumných studií.

Základní literatura:

- Šesták, Z. (2000). Jak psát a přednášet o vědě. Praha: Academia, 78-89, 94-99, 174-194. **(39 stran)**

Doplňková literatura

- Kerlinger, F. (1972). Základy výskumu chování. Praha: Academia, 666-671
- Daneš, J. a kol.(1999). Jak napsat odborný text. Praha: LEDA
- Wilson, H.S., Hutchinson, S.A. (1997). Presenting qualitative research up close. (Visual Literacy in Poster presentation). In: J.M. Morse (Ed.), Completing a Qualitative Project. Thousand Oaks: Sage, s. 63-85. **(23str.)**

Základní literatura

Disman, M (1993). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum (nebo 3.vydání 2000)

Ferjenčík, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výskumu*. (Jak zkoumat lidskou duši). Praha: Portál

Kerlinger, F.N. (1972). *Základy výskumu chování*. Praha: Academia

Maršálová, L. a kol (1990). *Metodológia a metódy psychologického výskumu*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo

V metodologické čítance je k dispozíci následující literatura

1. Výzkum v psychologii

- Smékal, V. Malý úvod do vědecké práce. Rukopis
- Štěpaníková, I., Čermák, I.(1999). Vztah mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem: střet dvou paradigmat nebo cesta ke spolupráci? In: Heller, D., Sedláková, M., Vodičková, L (Eds), Kvantitativní a kvalitativní výzkum v psychologii. Praha, Psychologický ústav AV ČR, pobočka Praha 15 – 24, (Kvalitativní vs. Kvantitativní)

2. Výzkumný problém, otázka, hypotézy, proměnné

- Kerlinger, F. N. (1972). Problémy a hypotézy. In F. N. Kerlinger(1972), Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 31-40
- Kerlinger, F. N.(1972). Ověřování (testování) hypotéz: Věcná a nulová hypotéza. in F. N. Kerlinger: Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 178-180
- Kerlinger, F. N. (1972). Testování alternativních či „kontrolních“ hypotéz. In. F. N. Kerlinger (1972). Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 366-367,
- Meltzoff, J. (1998). Type of research questions. In J. Meltzoff (1998). Critical thinking about research. Washington, DC: American Psychological Association, 14-19

3. Sběr dat, volba zkoumaného souboru (sampling)

- Patton, M.Q. (1990). Purposeful sampling. In M.Q. Patton (1990). Qualitative evaluation and research methods. Newbury Park: Sage, 169-186.
- Pracovní materiál: Probability and non-probability sampling

4. Výzkumný projekt (ideový a technický plán výzkumu)

Pracovní materiály

- Schéma struktury výzkumného projektu
- Ideový plán výzkumu
- Technický plán výzkumu

5. Interview

- Fontana, A., Frey, H.J. (1994). Interviewing: The art of science. In N.K. Denzin, Lincoln, Y.S. (Eds.), Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage Publications, 361-376.,
- Kerlinger, F. N. (1972). Druhy interview a jejich schémata. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 456-466.

6. Pozorování

- Schweigert, W.A. (1994). Observational studies and descriptive statistics. In W.A. Schweigert, (1994). Research Methods and Statistics for Psychology. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing 42-64.
- Kerlinger, F. N. (1972). Pozorování chování. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha, Academia, 489-509.

7. Experiment, kvazi experiment

- Schweigert, W. A. (1994). Introduction to Experimentation. In W.A. Schweigert (1994), Research methods and Statistics for Psychology. California, Brooks/Cole Publishing, 172-200, 303- 319
- Schweigert, W. A. (1994). Quasi-experimental designs. In W.A. Schweigert (1994), Research methods and Statistics for Psychology. California, Brooks/Cole Publishing, 303- 319
- Kerlinger, F. N. (1972). Laboratorní a přirozené experimenty, terénní výzkumy. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výzkumu chování. Praha, Academia, 372-386.

8. Základy psychometrie

Pracovní materiály

- Types of reliability
- Validity
- Introduction to Validity

9. Vybrané výzkumné postupy

- Maršálová, L. a kol.(1990). Faktoriálne plány. In L. Maršálová a kol. (1990), Metodológia a metódy psychologického výskumu. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 331-340
- Maršálová, L. a kol.(1990). Výskumné plány určené na rozbor procesov premenlivých v čase. In L. Maršálová a kol. (1990), Metodológia a metódy psychologického výskumu. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 361-384
- Švancara, J. , Smékal, V. (1980). Longitudinální a průřezové metody. In J. Švancara a kol.(1980), Psychodiagnostika psychického vývoje. Praha: Avicenum, 23-39.
- Kerlinger, F.N. (1972). Výzkumný projekt: význam, účel a princípy. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výskumu chování. Praha: Academia, 277-321.

10. Základy kvalitativního výzkumu - Zakotvená teorie

- Mayring, Ph.(1993). Úvod do kvalitativního humanitního výzkumu. Interní materiál.
- Majerová, V., Majer, E. (1999). Základní pojmy kvalitativního výzkumu. In V. Majerová, E. Majer (1999), Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, vydavatelství Credit, 15-24
- Majerová, V., Majer, E. (1999). Srovnání kvantitativní a kvalitativní výzkumné metodologie. In V. Majerová, E. Majer (1999), Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, vydavatelství Credit, 25- 30

11. Další metody s důrazem na analýzu získaných dat

- Maršálová, L. a kol (1990). Psychosémantické metody. In L. Maršálová a kol. (1990), Metodológia a metódy psychologického výskumu. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 290-305
- Maršálová, L. a kol (1990). Metóda Q-triedenia. In L. Maršálová a kol. (1990), Metodológia a metódy psychologického výskumu. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 310-314
- Kerlinger, F.N. (1972). Sémantický diferenciál. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výskumu chování. Praha: Academia, 547-562
- Kerlinger, F.N. (1972). Q-metodologie. In F.N. Kerlinger (1972), Základy výskumu chování. Praha: Academia, 563-580.

12. Výzkumná zpráva

- Wilson, H.S., Hutchinson, S.A. (1997). Presenting qualitative research up close. (Visual Literacy in Poster presentation). In: J.M. Morse (Ed.), Completing a Qualitative Project. Thousand Oaks: Sage, s. 63-85.

Dvě požadované základní učebnice

Disman, M (1993). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum (nebo 3.vydání 2000)

Ferjenčík, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu. (Jak zkoumat lidskou duši)*. Praha: Portál

jsou k dispozici v knihovnách a zatím jsou dostupné i v knihkupectvích.

1. Struktura hodnocení výzkumné studie

Problém

1. Je problém jasně formulován a jeho význam autorem explicitně reflektován?
2. V čem je problém originální?
3. Jsou výzkumné otázky jasně položeny?
4. Jak je zpracována historie problému – je zachycena relevantní literatura, jaký je podíl současných a starších
5. pramenů, jsou ve studii naznačeny souvislosti řešeného problému a to již zkoumané nebo i tušené (předpokládané)?
6. Jaká je šíře formulovaného problému?
7. Jsou v úvodu studie, v zachycení problému a přehledu literatury adekvátně popsány souvislosti, tak aby byly srozumitelné čtenáři a je tento materiál konsistentní s výzkumnými otázkami či problémem?

Výzkumný projekt

8. Je výzkumný postup vhodný pro testování pro testování hypotéz a odpovědi na výzkumné otázky? Je ze studie patrné, že výzkumný postup byl navržen tak, aby umožňoval odpověď na otázky vyplývající z formulovaného problému?
9. Jsou klíčové termíny jasně definovány?
10. Jsou-li součástí projektu hypotézy, jsou postulovány jasně a ve vztahu k výzkumnému problému, otázkám či uvedeným souvislostem? Jaký je typ hypotéz (induktivní, deduktivní, etc.)? Nejsou-li formulovány hypotézy, je dostatečně „bohatě“ popsán záměr a cíl výzkumu?
11. Jsou proměnné vhodně empiricky zakotveny? Jsou proměnné kvantifikované či kvantifikovatelné, nebo mají povahu kvalitativní? Je proměnná kvantifikovaná na úrovni měření?
12. Je použit pretest či předvýzkum? Jak je kontrolována možná senzibilizace zkoumaných osob?
13. Je nezávisle proměnná vhodně zvolena ve vztahu k výzkumné otázce? Jsou úrovně nezávisle proměnné přiměřené?
14. Jsou kriteria pro měření nezávisle proměnné přiměřená, validní a reliabilní?
15. Je závisle proměnná pro výzkum vhodně zvolena?
16. Jsou kriteria pro měření závisle proměnné přiměřená, validní a reliabilní? Je skórování, posuzování a event. další hodnotící procedury validní a reliabilní?
17. Jsou popsány proměnné, které badatel kontroloval a způsoby, kterými byla kontrola dosahována?
18. Je ve výzkumech s kontrolními skupinami provedeno vyrovnání, znáhodnění nebo jiný způsob zrovnocnění?
19. Jsou zkoumané osoby řádně vybrány? Je zkoumaný soubor reprezentativní? Pokud není, jak je zdůvodněn výběr participantů (v kvalitativní studii), event. podle jakých kritérií byl proveden výběr osob? Není-li výběr reprezentativní, je popsán tak, že je možné výsledky srovnávat s jinými studii (jsou známy, ekologické, ekonomické, sociodemografické faktory, věk, pohlaví, apod.)? Je zkoumaný počet osob adekvátní problému a zvolené metodologii?
20. Jsou participantů vhodně motivováni? Jak rozumí zadání? Jsou instrukce jim určené jasné a precizní? Jsou patrné náznaky výzkumníkovy předsudečnosti ve

výzkumném designu, sběru dat, hodnocení nebo analýze? Vyskytuje se v průběhu výzkumu úbytek osob? Nebo jsou uvedeny důvody pro vyloučení některých osob, dat apod.? Pokud ano, jak to může zkreslit výzkumný soubor?

Procedura výzkumu

21. Jsou metodiky jasně a srozumitelně popsány jsou zvoleny adekvátně řešenému problému a designu studie?
22. Jsou procedury věrohodné (validní, spolehlivé, ověřené..)
23. Jsou data sbírána systematicky?

Výsledky

24. Jaké druhy statistické analýzy byly použity? Byly vybrány a použity adekvátně?
25. Jaké druhy kvalitativní analýzy byly použity? Byly vybrány a použity adekvátně?
26. Umožňují data kvalitativní i kvantitativní analýzu, nebo jen jednu z nich?
27. Jsou zkoumány všechny podstatné vztahy? Jde-li o kvalitativní výzkum – udržel výzkumník v průběhu výzkumu zaměření na vymezený problém?
28. Jsou tabulky, popisy dat, grafy atd. instruktivní a přehledné?
29. Odpovídá verbální popis získaným výsledkům?

Závěry a interpretace

30. Jsou výsledky přesně interpretovány, dostatečně a smysluplně popsány, a zařazeny do kontextu dosavadních poznatků, teorií atd.?
31. Vyplývají závěry z dat? Jsou úzké nebo je překračují? V jaké míře?
32. Je diskuse vedena z pohledu dat?
33. Jsou zobecnění validní?
34. Jak bylo přihlíženo v průběhu výzkumu k etickým standardům?
35. Poukazuje studie na význam výsledků pro teorii a praxi?

Celkové zhodnocení

36. Co by se dalo na výzkumu zlepšit?

2. Odborná studie (podklad pro splnění seminárního úkolu)

The divorce rate has dramatically and progressively increased in recent years (Morton & Blatchford, 1993; Twilley, 1994). Many authorities have cited the varied effects of divorce on offspring. Of particular import are affective (Israel, 1987) and behavioral (Canasta & Bridges, 1981) disturbances. Boys, especially, have been observed to be prone to anger (Affertide & Stone, 1989; Miller & Metaluma, 1990). Albright and Tindlerly (1988) have posited that the increase of conduct disorders and juvenile delinquency can be attributed, in part, to the increasing divorce rate. In their study of 185 juvenile delinquent boys, King and Arthur (1975) noted a divorce rate among parents that was significantly higher than in a non-delinquent group of comparable age and socio-economic status. Truancy and referrals for disciplinary action were more frequent in a sample of Chicago junior high school youths whose parents were divorced than in a sample of students from intact families.

Clinical theorists have presented a compelling rationale for these findings. Waverly (1987) has pointed out that the breakdown of the nuclear family and, as is typical, the departure of the father from the household, leads to anger stemming from the change in family status, disruption of secure routines, economic stresses, blame casting, and "splitting." Boys, who are apt to be more closely identified with the father, are more likely to display anger in the form of aggressive acting-out behavior (Bingham & Newman, 1986; Ellsworth & Kripke, 1985).

It is important that these clinical observations and theoretical formulations be subjected to more rigorous scientific appraisal. The purpose of this study is to test the hypothesis that boys of divorced parents are prone to anger, thereby providing research support for existing theoretical formulations. This investigation aims to offer experimental confirmation of the idea that anger is a distinguishing characteristic of boys of divorced parents.

Method

Participants

Forty-five male, middle class, Caucasian, junior high school students, ages 13-15 years, participated in the study. They were recruited from three junior high schools in neighboring suburban communities. All of the participants were children of divorces in which the father had been out of the home from 1 to 5 years. None of the mothers had remarried, and no adult mates were living in the household. All of the boys were volunteers, and their mothers signed an informed consent form.

Procedure

Participants were seen individually, and each of the authors served as the experimenter for approximately one half of the boys. The boys were given a series of two paper-and-pencil mazes of moderate difficulty. The mazes were selected to be comparable in difficulty to mazes for that age level in the Heathrow (1990) revision of the Porteus Maze series. The boys were told that most boys in their grade could solve the maze puzzles without too much difficulty. They were then given a second series of two mazes that had been altered to seal off the one escape path, thereby turning it into a cul-de-sac. They were told that they would be given two mazes for practice and that they would receive a \$3 prize if they did above average on the two mazes that would follow. The aim, unbeknownst to the participants, was to frustrate them and to observe consequent signs of aggressive behavior.

All of the boys successfully completed the first two mazes and were praised for their effort. As arranged, they were unable to find their way out of the second set of mazes. When they indicated that they were ready to give up on the first unsolvable maze, they were encouraged to try the next one. They were told that even though they did not complete the maze, they were still in the running for a prize.

Upon completion, each boy was debriefed about the purpose of the study and the reason for the deception created by unsolvable mazes. They were reassured about their true ability on the basis of their performance on the two solvable mazes. All were given the \$3 reward and were thanked for their participation. Nobody left the session in an angry mood.

Criterion Measures

Aggressive behavior was assessed on a 10-point visual analog scale completed by the experimenter. The rater took into account facial expressions, direct verbal expressions of anger, expletives, broken pencils, hitting of the table, and other signs of emotional distress. The anchor values of the scale were 1 (no apparent signs of anger) and 10 (extremely angry). Ratings were done for boys' performance on each of the four mazes. Thus, there were two pretest (nonfrustration condition) ratings and two posttest (frustration condition) to compare. Scores of the two pretest ratings were averaged for comparison with the averages of the two posttest ratings.

At the end of the last maze, the boys were asked to make ratings of their own subjective feelings of anger while doing each of the four mazes. This was done from recollection instead of at the time of the task because it was thought unwise to place the focus on anger when the participants were led to believe that the study was about problem solving.

Results and Discussion

There were no differences in the performance of the boys seen by the two different experimenters. Their results were therefore combined for purposes of analysis.

As shown in Table I, the pretest mean of the objective rating was 2.39, in contrast to a mean of 7.12 at posttest. These two means were compared by a *t* test for independent groups, yielding $t(88) = 4.76, p < .001$. The comparable means of the self-ratings were 2.00 and 2.15, respectively, $t(88) = .33, ns$ (see Table 2).

The finding that objectively observable signs of anger and overt aggressive behavior nearly doubled under frustration clearly supports the hypothesis that anger is a distinguishing characteristic of boys of divorced parents. Even such a minor frustration as inability to solve a maze puzzle was sufficient to evoke clearly observable anger. Divorce apparently takes its toll on

Table 1
Means and Standard Deviations of Observer Ratings of Aggressive Behavior at Pretest and Posttest

Trial No.	Pretest (Nonfrustration)	Posttest (Frustration)
1	2.25	
2	2.53	
3		6.56
4		7.28
M	2.39	7.12
SD	2.60	6.13

Table 2
Means and Standard Deviations of Self-Ratings of Anger at Pretest and Posttest

Trial No.	Pretest (Nonfrustration)	Posttest (Frustration)
1	1.98	
2	2.02	
3		2.13
4		2.17
M	2.00	2.15
SD	2.11	2.21

adolescent and preadolescent boys who are deprived of the presence of a father in the home at this critical time in their development. The fact that self-ratings did not show a significant difference under the two conditions, even though there was more self-reported anger under frustration, suggests either that the defense of denial is strongly operating or that there is considerable unawareness of their own affective inner states. Each of these explanations has important clinical implications.

Because anger is such a prominent feature of the psychological makeup of sons of divorced parents, thought should be given to the application of early interventions to help manage and control fit. More research is needed to help pin-point those aspects of development that are most severely affected and to determine which therapeutic approaches are most effective in helping boys of divorced parents cope with their anger.

References

- Affertide, A. A., & Stone, D. (1989). *Sex differences in emotional expression*. Boston: Winterhaven Press.
- Albright, C., & Tinderly, T R. (1988). Inquiry into the causes of juvenile delinquency. *Delinquency Quarterly*, 16, 177-184.
- Bingham, B. P., & Newman, C. A. (1986). *Sex differences*. Fort Lee: Havighurst.
- Canasta, A. B., & Bridges. B. (1981). Behavioral consequences of divorce. *Journal of Social Psychiatry*, 6, 132-136.
- Ellsworth, F. T., & Kripke, K. K. (1985). Living-in and acting-out. *Journal of Childhood Psychopathology*, 4, 291-299.
- Heathrow, S. W. (1990). Heathrow revision of Porteus Mazec. *Journal of Mental Measurement*, 12, 502-527.
- Israel, S. (1987). The impact of divorce on families. *Journal of Preventive Mental Health*, 3, 62-71.
- King, B., & Arthur, L. L. (1975). Abandonment, divorce, and delinquency. *Delinquency Quarterly*, 3, 228-235.
- Morton, I. B., & Blatchford, R. (1993). Marriage and divorce. *Family Studies*, 14, 382-386.
- Miller, Q., & Metaluma, V. N. (1990). The effect of interpersonal stress on affective states. *Journal of Interpersonal Relations*, 6, 322-328.
- Twilley, P. (1994). Separation and divorce in contemporary society. *Marriage Studies*, 2, 111-119.
- Waverly, O. (1987). Consequences of divorce. *Family Studies*, 8, 301-311.